

100 jaar kinderrechter

Redactie

Coby de Graaf

Geeske Ruitenberg

Inhoudsopgave

I.	Inleiding honderd jaar kinderrechter	1
1	Inleiding <i>Coby de Graaf & Geeske Ruitenber</i>	3
2	Johanna C. Hudig. De eerste vrouwelijke rechter en haar betekenis voor het kinderrecht <i>Coby de Graaf</i>	9
II.	Introductie: ontwikkelingen, de kinderrechter in het jeugdbeschermings- en jeugdstraf(proces)recht	17
3	De kinderrechter: een schets in vijf tijdvakken <i>Ybo Buruma</i>	19
4	De civiele kinderrechter honderd jaar: reden tot vreugde? <i>Mariëlle Bruning</i>	23
5	De kinderrechter in het jeugdstraf(proces)recht <i>Han Bartels</i>	33
III.	De kinderrechter in jeugdbeschermingszaken	47
6	Na 100 jaar een herrijzenis van de ‘echte’ Kinderrechter? <i>Ad van der Linden</i>	49
7	Kinderbeschermingsmaatregelen: moet het gaan over gezag? <i>Gea Brands-Bottema</i>	61
8	De rechterlijke motiveringsplicht in jeugdbeschermingszaken <i>Joost Huijer</i>	65
9	De civielrechtelijke jeugdrechter anno 2022 <i>Paul Vlaardingerbroek</i>	69
10	Onderzoek naar de effectiviteit van kinderbeschermingsmaatregelen: onmogelijk of onmisbaar? <i>Jill Stein</i>	75
11	Van kind- naar gezinsbescherming; een hele opgave! <i>Esther Lam & Willemijn Helmich</i>	79

12	Het ‘recht op hechting’ en de kinderrechter <i>Philip Veerman</i>	85
13	Beslissingen over gesloten plaatsingen: de kinderrechter heeft meer keuzeruimte nodig <i>Maria de Jong-de Kruijf</i>	89
IV.	De kinderrechter in het jeugdstraf(proces)recht	93
14	Geef de jeugdstrafrechter zijn regierol terug in de executie- fase <i>Ido Weijers, Stephanie Rap & Jolande uit Beijerse</i>	95
15	Een kinderrechter die betrokkenen eerst zelf het woord geeft <i>Annemieke Wolthuis</i>	101
V.	De kinderrechter als schakel in de keten	105
16	Visie van de advocaat binnen het onderwerp de kinderrech- ter als schakel in de keten <i>Ivo Pieters</i>	107
17	De kinderrechter, de Raad voor de Kinderbescherming en het vreemdelingenrecht <i>Rieke Gremmen & Suzan de Koogel</i>	115
18	De kinderrechter, de kindbescherming én gezinnen in beweging <i>Bianca Poldervaart & Denise Verkroost</i>	125
19	De ventiefunctie van de kinderrechter <i>Laura Goei</i>	135
20	De combizitting voor jeugdigen <i>Bregje Volkers</i>	139
VI.	De kinderrechter in het familierecht	143
21	De prenatale ondertoezichtstelling: de beperking en uitbreiding van de nasciturus fictie <i>Lisette ten Haaf</i>	145
22	Kinderrechter, pak je rol! <i>Lies Punselie</i>	153
23	De kinderrechter, het ouderschapsplan en de verschillende soorten scheidingszaken <i>Sylvia Wortmann</i>	157
24	De de-escalerende kinderrechter in (echt)scheidings- en omgangszaken <i>Marit Buddenbaum & Lieke Coenraad</i>	163

25	Vanuit het kind... <i>Cees van Leuven</i>	171
26	De kinderrechter moet het verschil kunnen maken <i>Astrid Lablans</i>	175
VII.	De kinderrechter en de stem van het kind	177
27	Miek de Langen: strijdbaar en ondernemend <i>Goos Cardol</i>	179
28	Een brief aan de kinderrechter. Enkele kanttekeningen vanuit de praktijk <i>Aline Brendel</i>	187
29	Kinderen zijn bijzonder. En dat zijn ze! ¹ <i>Marjolein Rietbergen</i>	191
30	Wat is thuis? De bijzondere curator in internationale kinderontvoeringszaken <i>Annelies Hendriks</i>	195
31	De Stem van het Kind <i>Pieter Fleury</i>	199
32	De stem van het kind in kindvriendelijke procedures <i>Toine de Bie</i>	203
33	Naar welbespraakte woordvoerders: Een interview met Eveline Euser over de inzichten over het ongeboren en jonge kind <i>Eveline Euser & Annelotte Hoepman</i>	211
34	Interview met Kinderombudsvrouw Margrite Kalverboer <i>Coby de Graaf</i>	227
VIII.	De kinderrechter en internationale zaken	233
35	Internationale kinderontvoering: koerswijziging in niet-ver- dragsgevallen? <i>Fatih Ibili</i>	235
36	Het belang en de toekomst van de internationale samenwer- king tussen kinderrechtshouders <i>Hetty Boone</i>	239
37	De migratierechter als kinderrechter <i>Nadia Ismaili</i>	243
IX.	De kinderrechter in financiële zaken	247
38	Kind, rechter en erfrecht: het mag eenvoudiger <i>Wilbert Kolkman</i>	249

39	Vaststelling van kinderalimentatie: door de kinder-, civiele-, of een gespecialiseerde rechter? <i>Merel Jonker</i>	253
X.	Een blik op de toekomst	261
40	Een eeuw kinderrechter. Hoezo? Hoezee? <i>Marion Beckers</i>	263
41	Kinderrechter in de polder <i>Ton Liefwaard</i>	267
42	Wensen voor de kinderrechter voor de komende 100 jaar / de kinderrechter van de toekomst <i>Robine de Lange-Tegelaar & Bob Laterveer</i>	271
43	Een reflectie na honderd jaar kinderrechter <i>Geeske Ruitenberg</i>	275
	<i>Over de auteurs</i>	285

I. INLEIDING HONDERD JAAR KINDER- RECHTER

1 Inleiding

Coby de Graaf & Geeske Ruitenberg

1 Introductie

In 1922 werd de ondertoezichtstelling (OTS) ingevoerd en daarmee het instituut van de kinderrechter. Dit is nu precies honderd jaar geleden, alle aanleiding dus om hieraan aandacht te schenken. Die aanleiding is er des te meer, gezien de kritische geluiden die te beluisteren vielen bij de viering van 75 jaar kinderrechter in 1997.¹ Sommige sprekers waren toen zelfs de mening toegedaan dat de kinderrechter, met de scheiding tussen rechtspraak en uitvoering in 1995, zijn bestaansrecht zou hebben verloren (prof. mr. N. Rutten-Roos).² Anderen waren hierin terughoudender, maar stelden wel de vraag hoe het takenpakket van de kinderrechter er dan uit zou kunnen zien (prof. mr. M.J.C. Koens).³

Inmiddels, 25 jaar later, lijkt gezegd te kunnen worden dat de kinderrechter de tand des tijds goed heeft doorstaan. Sterker nog, zich misschien wel opnieuw lijkt te hebben uitgevonden. Bij de invoering van de ondertoezichtstelling in 1922 werd gesproken over de kinderrechter als ‘een lenig en vlug werkend apparaat’. Iets daarvan lijkt te herleven in de recente invoering van de zogenoemde buurt-rechtspraak, rechtspraak rechtstreeks in de wijk, waarbij de kinderrechter van essentiële betekenis is. Maar ook bij de algehele herziening van de kinderbescermingsmaatregelen in 2015, waarvan ook de OTS deel uitmaakte, was die hernieuwde waardering voor de rol van de kinderrechter al zichtbaar. Te denken valt hier bijvoorbeeld aan de invoering van de geschillenbeslechting bij de uitvoering van de OTS (art. 1:262b BW).

Nam bij de viering van 75-jaar kinderrechter aandacht voor artikel 8 EVRM een belangrijke plaats in, daarnaast is nu natuurlijk het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) een belangrijke bron van inspiratie bij de uitleg en toepassing van kinderrechten. Ook die noodzakelijke aandacht voor dit relatief nieuwe instrument lijkt de specifieke functie die de kinderrechter vervult in het rechtsbestel positief te hebben beïnvloed.

1 75 jaar Kinderrechten, Reden tot vreugde!/? Congres gehouden op 18 november 1997, Vrije Universiteit Amsterdam sectie familie- en jeugdrecht i.s.m. Vereniging voor Familie-en Jeugdrecht Werkgroep Kinderrechters NVvR.
2 A. Rutten-Roos, ‘Waar haalt de jeugd het recht vandaan’ (oratie), Deventer: Kluwer 1992, p. 20-30.
3 Th. Koens, ‘De civiele kinderrechter – verleden, heden en toekomst’, in: C.P.M. Cleiren e.a., *De Kinderrechter 75 jaar: reden tot vreugde?*, Deventer: Kluwer 2008.

Genoeg punten dus ter overdenking om de viering van honderd jaar kinderrecht vorm te geven. De Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht wil dit graag doen tijdens een studiedag op 1 november 2022 en in de vorm van deze bundel, die bij die gelegenheid zal verschijnen.

2 Opzet van de bundel

Deze bundel bevat juridische en niet-juridische bijdragen waarin wordt ingegaan op de ontstaansgeschiedenis, het heden en de toekomst van de kinderrecht. Wat was het doel van dit destijds nieuwe instituut? Wordt dit doel, ook nu nog, bereikt?

De rol die de kinderrecht vervult, weerspiegelt de tijdgeest. In het verleden was de kinderrecht een soort pater familias. Inmiddels wordt van de kinderrecht verwacht dat deze in staat is om conflict diagnoses te kunnen stellen. Het belang van het kind is (nog steeds) *primary consideration*, maar de kinderrecht dient dit belang af te wegen tegen (steeds meer) andere belangen (van ouders, grootouders, pleegouders, e.d.). De hulp en interventies die worden aangeboden zijn, zowel als het het civielrecht als strafrecht betreft, steeds meer systeem (gezins)gericht. Daarbij lijkt de rol van de kinderrecht wat te verschuiven van kindbeschermer naar gezinsbeschermer. Wat zou de rol van de kinderrecht eigenlijk moeten zijn? Wat gaat goed? Wat dient er te veranderen?

Een kinderrecht is een van de schakels in de keten. Hoe kijken ketenpartners, zoals de Raad voor de Kinderbescherming, de gecertificeerde instellingen en jeugdadvocaten tegen kinderrechters aan?

Hoe is het eigenlijk om kinderrecht te zijn? Zouden kinderrechters altijd juristen moeten zijn of zou in een meervoudige kamer, die voor kinderen zeer ingrijpende beslissingen neemt, bijvoorbeeld ook een gedragswetenschapper zitting moeten nemen? Hoe hebben kinderen die te maken hebben gehad met de kinderrecht dit ervaren?

Kortom, het instituut kinderrecht geeft meer dan genoeg stof om over na te denken en om over te schrijven. Deze bundel bevat een groot aantal bijdragen in de vorm van korte opinies en wat langere artikelen van auteurs met een grote verscheidenheid aan achtergronden, waarin de rol van de kinderrecht wordt belicht. De redactie wil namens de Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht alle auteurs, en student-assistent Jip Hageman, hartelijk danken voor hun bijdrage aan de totstandkoming van deze bundel.

3 Overzicht van de bijdragen

1. Inleiding honderd jaar kinderrecht

Na deze inleiding volgt een bijdrage van *Coby de Graaf* over de eerste vrouwelijke kinderrecht van Nederland, mevrouw Hudig. Waarom kwam er (pas) in 1947 een vrouwelijke kinderrecht en waarom was zij dat? Wat is haar betekenis geweest als recht en als wetenschapper voor het jeugdrecht?

II. Introductie: ontwikkelingen, de kinderrechter in het jeugdbeschermings- en jeugdstraf(proces)recht

Deel II van deze bundel bevat drie bijdragen ter verdere introductie van het onderwerp. In de eerste bijdrage schetst *Ybo Buruma* de ontwikkeling van het instituut kinderrechter aan de hand van vijf tijdvakken. Hierna volgen twee bijdragen waarin zowel vanuit jeugdbeschermingsperspectief (*Mariëlle Bruning*) als het perspectief van het jeugdstraf(proces)recht (*Han Bartels*) een beeld wordt gegeven van de ontwikkeling en rol van de kinderrechter.

III. De kinderrechter in jeugdbeschermingszaken

In deel III zijn artikelen en opinies opgenomen die betrekking hebben op het jeugdbeschermingsrecht. *Ad van der Linden* geeft weer hoe hij kijkt naar de positie van de kinderrechter in het heden, in de komende jaren en blikt terug op het verleden. *Gea Brands-Bottema* betoogt in haar bijdrage dat het bij toetsing van gedwongen jeugdhulp door de kinderrechter vooral zou moeten gaan over cruciale beslismomenten tijdens het hulpverleningstraject en niet of minder over gezagsbeperking of -beëindiging in het algemeen. *Joost Huijjer* benadrukt het belang dat moet worden gehecht aan een gedegen rechterlijke motivering van beslissingen in jeugdbeschermingszaken. *Paul Vlaardingerbroek* bespreekt het instituut kinderrechter en zijn civielrechtelijke taken en stelt zich de vraag of het instituut kinderrechter de 125ste verjaardag zal halen. Vervolgens vraagt *Jill Stein* zich af of de effectiviteit van kinderbeschermingsmaatregelen (nader) zou moeten worden onderzocht. Is dergelijk onderzoek onmogelijk of onmisbaar? *Esther Lam & Willemijn Helmich* richten zich op de rol van de kinderrechter als besliser over de noodzaak tot het treffen van kinderbeschermingsmaatregelen in relatie tot de uitvoering daarvan, in het licht van actuele ontwikkelingen binnen het jeugdstelsel. *Philip Veerman* bepleit dat het recht op hechting van kinderen meer centraal zou moeten worden gesteld; hechting als leidraad voor de kinderrechter. Tot slot gaat *Maria de Jong-de Kruijf* in op de rol van de kinderrechter bij het besluitvormingsproces rond een plaatsing in gesloten jeugdhulp. Zij betoogt dat kinderrechtvaarders hierbij meer keuzeruimte zouden moeten krijgen.

IV. De kinderrechter in het jeugdstraf(proces)recht

Deel IV omvat twee bijdragen over het jeugdstraf(proces)recht. *Ido Weijers, Stephanie Rap & Jolande uit Beijerse* blikken terug op honderd jaar kinderrechter in het jeugdstrafrecht. Zij vergelijken ontwikkelingen in Nederland met ontwikkelingen in omliggende landen. Daarbij richten zij zich op de vraag hoe de relatie tussen het jeugdstrafrecht en jeugdbeschermingsrecht er elders uitziet én op de vraag in hoeverre de kinderrechter elders zijn spilfunctie in de procedure in het jeugdstrafrecht heeft behouden. *Annemieke Wolthuis* gaat in op een geheel ander onderwerp, namelijk op de relatief nieuwe mogelijkheid van herstelrecht in jeugdstrafzaken.

V. De kinderrechter als schakel in de keten

Een kinderrechter opereert niet alleen, maar vormt slechts één van de schakels in een vaak lange keten. Deel V bevat bijdragen die aansluiten bij dit onderwerp. *Ivo Pieters* geeft een visie vanuit zijn rol als advocaat. Hij stelt onder meer dat problemen in de uitvoering van kinderbeschermingsmaatregelen laten zien, dat

kinderrechters advocaten nodig hebben om de juiste beslissingen te nemen. De bijdrage van *Rieke Gremmen & Suzan de Koogel* richt zich op de rol van de kinderrechter en de Raad voor de Kinderbescherming in relatie tot het vreemdelingenrecht. *Bianca Poldervaart & Denise Verkroost* gaan eveneens in op de rol van de kinderrechter en de Raad voor de Kinderbescherming, maar dan met betrekking tot de ondertoezichtstelling. *Laura Goei* beziet de rol van de kinderrechter vanuit de jeugdbeschermingspraktijk en constateert dat de kinderrechter, als geschillenbeslechter, een belangrijke ventiefunctie kan hebben. De bijdrage van *Bregje Volkers* gaat over combizittingen. Dit zijn zittingen waarin meerdere zaken rond een jeugdige op verschillende rechtsgebieden op één zitting door één rechter worden behandeld. Zij moedigt het gecombineerd behandelen van zaken rond een jeugdige aan.

VI. De kinderrechter in het familierecht

In deel VI van deze bundel is er aandacht voor de kinderrechter in het familierecht. Daarin heeft de kinderrechter onder meer een rol als het gaat om bescherming van ongeboren leven, afstamming en gezag en in scheidings- en omgangszaken.

Lisette ten Haaf bespreekt de nasciturus fictie van artikel 1:2 BW in relatie tot prenatale ondertoezichtstelling van ongeborenen. *Lies Punselie* roept kinderrechters op bij beslissingen over ouderschap en gezag hun rol te pakken en niet te volstaan met een algemene formulering dat hun beslissing in het belang van het kind is, maar die beslissing goed te motiveren. De bijdrage van *Sylvia Wortmann* richt zich op de kinderrechter, het ouderschapsplan en de verschillende soorten scheidingszaken. Zij stelt dat essentieel is dat kenmerken worden geformuleerd voor de verschillende groepen scheidingen. Deze kunnen vervolgens een verschillende behandeling krijgen om zoveel mogelijk langdurige scheidingen en daaruit voortvloeiende procedures, die niet in het belang van het kind zijn, te voorkomen. Volgens *Marit Buddenbaum & Lieke Coenraad* is de rol van de kinderrechter in scheidings- en omgangszaken veranderd en zal deze zich nog verder ontwikkelen. Zij beschrijven de veranderende rol aan de hand van de totstandkoming van de huidige mogelijkheden van de kinderrechter om maatwerk, regie en de-escalatie te bewerkstelligen én op basis van de ontwikkeling van de-escalerende scheidingsprocedures. *Cees van Leuven* stelt dat meer moet worden geluisterd naar wat het kind ons vertelt. Er moet meer worden geïnvesteerd in het contact met het kind, worden gezorgd voor kindbegeleiding en naar het kind worden geluisterd in complexe (scheidings)zaken. *Astrid Lablans* geeft aan dat de kinderrechter het verschil moet kunnen maken en zou graag zien dat het effect van beslissingen van kinderrechters in de praktijk wordt onderzocht.

VII. De kinderrechter en de stem van het kind

De kinderrechter dient, ingevolge artikel 3 IVRK, het belang van het kind voorop te stellen, maar hoe doet de kinderrechter dat of zou deze dat moeten doen? In hoeverre speelt de stem van het kind daarbij een rol? Deel VII bevat bijdragen ten aanzien van het onderwerp kinderrechter en de stem van het kind.

Iemand die zich jaren geleden al afvroeg of het geoorloofd is om verstrekkend justitieel ingrijpen in familie- en gezinsleven te baseren op een arbitrair oordeel van een (kinder)rechter over het belang van het kind, is Miek de Langen.

Zij vroeg aandacht voor de rechtspositie van jeugdigen. *Goos Cardol* gaat in zijn bijdrage in op de visie en ideeën van De Langen, die niet alleen destijds maar ook nu nog stimuleren tot nadenken. *Aline Brendel* schrijft over de informele rechtsingang en plaatst daarbij enkele kanttekeningen vanuit de praktijk.

De afgelopen jaren is de aandacht voor de bijzondere curator toegenomen en heeft het aantal benoemingen een vlucht genomen. *Marjolein Rietbergen* stelt zich in haar opinie de vraag in hoeverre kinderen door een bijzondere curator, echt vooruitgeholpen worden. De bijdrage van *Annelies Hendriks* gaat eveneens over de bijzondere curator. Zij gaat in op de bijzondere rol die deze vervult in internationale kinderonvoeringszaken.

Pieter Fleury beschrijft het project dat hij is gestart waarin via documentaire-films zichtbaar wordt gemaakt hoe kinderen in gerechtelijke procedures worden gehoord. Hoe krijgt het theoretische kader van artikel 12 IVRK met betrekking tot het horen van kinderen, invulling in de Nederlandse praktijk?

Toine de Bie gaat in op de stand van zaken ten aanzien van de positie van het kind in civielrechtelijke procedures bij de familie- en jeugdrechter. Hij besteedt aandacht aan de vraag hoe kindvriendelijk deze zijn en hoe de stem van het kind daarin tot zijn recht komt.

De laatste twee bijdragen bestaan uit interviews. Ten eerste een interview van *Annelotte Hoepman* met *Eveline Euser* over inzichten met betrekking tot ongeboren en jonge kinderen (*Infant Mental Health*). Het is volgens Euser belangrijk om deze preverbaal kinderen een stem te geven; kinderrechters zouden zich bewust moeten zijn van deze doelgroep. Ten tweede een interview van *Coby de Graaf* met dé volwassene die kinderen in Nederland een stem geeft, namelijk Kinderombudsvrouw *Margrite Kalverboer*.

VIII. De kinderrechter en internationale zaken

De hedendaagse kinderrechter kan niet volstaan met toepassing van uitsluitend het nationale recht, maar moet ook internationale regelingen toepassen, samenwerken met rechters uit andere landen en krijgt te maken met kinderen en gezinnen die naar Nederland zijn gemigreerd. In Deel VIII zijn bijdragen opgenomen die zien op deze onderwerpen. *Fatih Ibili* gaat in op het onderwerp internationale kinderonvoering en, meer specifiek, op de vraag of bij de beoordeling van teruggeleidingsverzoeken in zaken waarin kinderen zijn ontvoerd vanuit een staat die geen partij is bij het Haags Kinderontvoeringsverdrag, een koerswijziging zou moeten plaatsvinden. *Hetty Boone* wijst op het belang van internationale samenwerking tussen kinderrechters en stelt dat die samenwerking moet worden uitgebreid. *Nadia Ismaili* betoogt dat binnen het vreemdelingenrecht meer recht zou moeten worden gedaan aan de positie van kinderen. De migratierechter zou daartoe meer moeten opereren zoals de kinderrechter doet.

IX. De kinderrechter in financiële zaken

Deel IX van deze bundel is een beetje een vreemde eend in de bijt, omdat dit deel gaat over financiële zaken waarmee de kinderrechter zich eigenlijk niet bemoeit. Desondanks zijn de bijdragen passend in deze bundel. *Wilbert Kolkman* betoogt

om binnen het erfrecht de legitieme portie af te schaffen en in plaats daarvan een ‘som ineens’ voor minderjarigen en jongmeerderjarigen beschikbaar te stellen. Dan kan de rechter die oordeelt over de sommen ineens, putten uit de kennis die door de kinderrechter is vergaard bij het maken van afwegingen in het kader van beslissingen over levensonderhoud van minderjarige en jongmeerderjarige kinderen. *Merel Jonker* stelt zich in haar bijdrage over kinderalimentatie de vraag bij wie de vaststelling van kinderalimentatie in goede handen is. Zou dit een verantwoordelijkheid van de civiele rechter moeten zijn, zoals nu het geval is, of zou dit de verantwoordelijkheid van de kinderrechter moeten worden?

X. Een blik op de toekomst

Deel X van de bundel blikt vooruit op de toekomst. *Marion Beckers* ziet zowel verschillen als overeenkomsten tussen de huidige situatie en de situatie waarin kinderrechtshouders honderd jaar geleden moesten werken. Voor een ‘hoezee!’ is het volgens haar na honderd jaar kinderrechtshouders nog wat vroeg. *Ton Liefwaard* stelt dat de kinderrechtshouders een cruciale rol heeft bij de bescherming van kinderrechten en vindt het noodzakelijk dat de kinderrechtshouders daarvan in de toekomst (nog) meer werk maakt. *Robine de Lange-Tegelaar & Bob Laterveer* geven in hun bijdrage enkele wensen mee voor de kinderrechtshouders van de toekomst. De bundel eindigt met een bijdrage van *Geeske Ruitenberg* waarin aan de hand van de bovenstaande bijdragen wordt gereflecteerd op honderd jaar kinderrechtshouders. Wat heeft honderd jaar kinderrechtshouders ons, en meer in het bijzonder de kinderen, gebracht? Welke lessen kunnen worden getrokken uit het verleden, welke rol vervult de kinderrechtshouders in het heden en welke wensen zijn er voor de kinderrechtshouders van de toekomst?

2 | Johanna C. Hudig. De eerste vrouwelijke rechter en haar betekenis voor het kinderrecht

Coby de Graaf

1 Inleiding

Het is bijzonder om vast te stellen dat thans ongeveer het merendeel van de rechters een vrouw is – er werd recent een heel nummer van het Nederlands Juristenblad aan gewijd¹ – terwijl de eerste vrouwelijke rechter in de persoon van Prof. mr. dr. Johanna C. Hudig pas werd aangesteld in 1947. Daarbij stilstaande, rijst haast onvermijdelijk een aantal vragen: vragen als waarom toen pas of waarom juist toen en waarom was dat Hudig? Op die vragen zal in deze bijdrage worden ingegaan. Ook zal de belangrijke vraag aan de orde komen wat Hudig voor het kinderrecht heeft betekend. De destijds bestaande weerstand tegen vrouwen als rechter, omdat zij niet voor het rechtersambt waren bestemd en ongeschikt zouden zijn om dit uit te oefenen lijkt door de persoon van Hudig wel geheel te zijn gelogenstraft. Haar betekenis voor het jeugdrecht als rechter, maar ook als wetenschapper kan moeilijk worden overschat.

2 Waarom toen pas?

De vraag die zich hier begrijpelijkerwijs opdringt en destijds ook is gesteld, is waarom de vrouwelijke rechter niet werd aangesteld bij de invoering van het instituut kinderrechter in 1922. Dat zou toch voor de hand hebben gelegen. De vraag naar de benoembaarheid van vrouwen in het rechtersambt heeft toen echter wel degelijk gespeeld en is met zoveel woorden ook zeker aan de orde gesteld. De behandeling van het wetsvoorstel tot instelling van het kinderrechterambt heeft de vraag naar de benoembaarheid van vrouwelijke rechters zelfs een nieuwe impuls weten te geven. Bezaten vrouwen niet een bijzondere geschiktheid om als kinderrechter op te treden, zoals in het kader van die discussie wel naar voren werd gebracht? Het werd echter niet wenselijk gevonden dat een vrouw slechts kinderrechter kon worden, het ging ten slotte immers om de beantwoording van de principiële vraag of vrouwen toegelaten konden worden tot het rechtersambt.² En daarvoor bleek de tijd nog niet rijp.

1 Vrouwen in de rechterlijke macht, *NJB* 2021/28.

2 R. Jansen, 'Wachten tot de tijd rijp is', *NJB* 2021, p. 2287.

Met name de christelijke partijen betoonden zich hier een tegenstander. Wat waren dan nu de argumenten die van deze zijde tegen de benoeming van vrouwelijke rechters werden aangevoerd? Het belangrijkste argument dat hier valt te horen is dat de vrouw ‘thuis’ hoort te zijn en dat het haar taak is de belangen van het gezin te behartigen. Ook werd wel gewezen op de maandelijkse ongesteldheid van de vrouw en de nadelige gevolgen daarvan op haar werkvermogen en werd de emotionele instabiliteit van de vrouw als argument aangevoerd.³

Aan dat eerste argument – de zorg voor het gezin – ontviel natuurlijk de zeggingskracht bij de ongehuwde vrouw. De eerste vrouwelijke rechter in de persoon van Hudig was ‘dan ook’ ongehuwd. Niet dat dit anders kon. In deze periode was de gehuwde vrouw nog handelingsonbekwaam en gold voor ‘huwende en gehuwde ambtenaressen’ een arbeidsverbod. De afschaffing van het arbeidsverbod van de gehuwde vrouw kwam pas tot stand in 1956. Aan de wieg daarvan stond de motie van het Tweede Kamerlid Tendeloo ingediend op 13 september 1955, een motie die slechts met een krappe meerderheid (46-44) werd aangenomen. De motie luidde als volgt: ‘De Kamer, gehoord de beraadslagingen over het KB van 15 september 1955, van oordeel, dat het niet op de weg van de Staat ligt de arbeid van de gehuwde vrouw te verbieden, nodigt de Regering uit de hiermee strijdende voorschriften te herzien’.⁴ Opnieuw waren het de confessionele mannen die tegen stemden, in zekere zin opmerkelijk omdat men vanuit confessionele hoek in het algemeen weinig geporteerd was voor staatsbemoeienis. De vrouwen – dwars door alle partijen heen – stemden allen voor.

In die discussie speelden deels dezelfde argumenten als in die over de benoembaarheid van vrouwelijke rechters: de vrouw hoort thuis te zijn om voor ‘het huishouden en man en kinderen te zorgen’. Interessant is te lezen wat tijdens de parlementaire behandeling hiertegen naar voren wordt gebracht vanuit niet-confessionele hoek. Aan de hand van de praktijk van alle dag in de Tweede Kamer wordt gewezen op het dubbelhartige karakter van dit standpunt. De heren hebben er kennelijk geen moeite mee dat het gebouw van de Tweede Kamer wordt schoongehouden door getrouwde vrouwen, die er ook voor zorgen dat op gezette tijden wordt voorzien in de wensen van de inwendige mens en dat volgens deze zegsman ‘op uren dat de vrouw het minst in haar gezin gemist kan worden’.⁵ Met de Lex- van Oven⁶ werd overigens – ook in 1956 – de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw opgeheven en kwam de volledige gelijkstelling tussen man en vrouw in het familievermogensrecht tot stand.

3 Zie voor de discussie als geheel R. Jansen, ‘Wachten tot de tijd rijp is’, *NJB* 2021, p. 2282-2290. M. de Werd noemt dit in hetzelfde *NJB* ‘een lange naar huidige maatstaven zeer seksistische parlementaire geschiedenis’ en verwijst daarvoor ook naar zijn proefschrift: ‘De benoeming van rechters. Constitutionele aspecten van de toegang tot het rechtersambt in Nederland en in de deelstaat New York, Arnhem, Gouda Quint 1994, *NJB* 2021, p. 2308.

4 A. Linders, ‘Vier fronten, een strijd – Mr. N.S. Corry Tendeloo in het spanningsveld van continuïteit en verandering 1945-1956’ in: P. Luykx & P. Slot, *Een stille revolutie?*, p. 126.

5 A. Linders o.c. p. 127.

6 Wet van 14 juni 1956, *Stb.* 343.

3 **Waarom juist toen?**

Het is veelzeggend dat de benoeming van de eerste vrouwelijke rechter vlak na WO II plaatsvond. In deze naoorlogse periode is ook op andere terreinen een grotere ontvankelijkheid te zien voor nieuwe inzichten. Een duidelijk voorbeeld daarvan is de nieuwe visie op het gevangeniswezen, die vlak na de oorlog ontstond. Kempe, een directe collega van Hudig op het Criminologisch Instituut – later Willem Pompe-Instituut – van de Universiteit Utrecht heeft dit in verband gebracht met de kennismaking met het gevangenisstelsel door Nederlanders die daar in vredetijd nooit in terechtgekomen zouden zijn. Om hier Kempe te citeren: ‘In de jaren 1940-1945 hebben duizenden landgenoten, van wie de meesten normaliter nimmer als gevangene een strafgesticht zouden hebben betreden, aan den lijve kunnen ervaren, wat opsluiting, hetzij cellulair, hetzij in gemeenschap betekent.’ En even verder: ‘Nauwelijks had het uur der Bevrijding geslagen, of van alle kanten werd luide geroepen om ingrijpende reorganisatie van ons gevangeniswezen.’⁷

Ook een ander argument valt wel te horen, maar dan van een bepaald ander kaliber, juist van de andere kant van het spectrum. In dit kader wordt erop gewezen dat op de houding van mannelijke rechters tijdens WOII het nodige viel af te dingen. Te denken valt hier in de eerste plaats aan de houding van de Hoge Raad in oorlogstijd. Daar werd de president van de Hoge Raad, Lodewijk Visser, door de bezetter al vrij snel op non-actief gesteld, zonder dat dit tot openlijke protesten leidde van de collega-raadsheren. Om hier Jansen aan te halen: ‘Op 1 maart 1940 vierde de Hoge Raad op grootse wijze het 25-jarig jubileum van Visser als lid van de Hoge Raad. Een half jaar later lieten de raadsheren hun president als een baksteen vallen...’⁸ Maar ook algemeen was er kritiek op de houding van de rechterlijke macht in oorlogstijd.⁹ Door de naoorlogse ambtenarenzuivering ontstond ‘een hoogoplopend rechters-tekort’, zo valt te lezen in het overzichtsartikel in het *NJB*, wat het slotakkoord inluidde van de discussie over de benoembaarheid van vrouwen in het rechtersambt (1921- 1947). De roep om vrouwelijke rechters was daarvan het gevolg en dat zal niet alleen zijn geweest om redenen van opportuniteit, maar ook om ideële redenen; redenen die aangesloten zullen hebben bij de argumenten van de voorstanders van benoeming van vrouwen in het rechtersambt, die er in de discussies ook steeds zijn geweest.

Zoals zo vaak bij belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen spelen ook de bij dat veld betrokken personen een beslissende rol. In het geval van Hudig zijn dat Overwater en De Bie geweest, beide kinderrechters in Rotterdam. Overwater, de opvolger van De Bie, heeft Hudig persoonlijk gevraagd te solliciteren, zo valt in de bronnen over Hudig te lezen en ook in de interviews met haar komt dit steeds naar voren.¹⁰ Hoe belangrijk die persoonlijke uitnodiging is geweest, blijkt even-

7 G.Th. Kempe, ‘Inleiding in de criminologie’, Haarlem: De Erven F. Bohn N.V., 1967, p. 272.

8 Lodewijk Ernst Visser (1871-1942), Corjo Jansen, *Ars Aequi* 2022/2, p. 84.

9 G.Chr. Kok, ‘Rotterdamse juristen uit vijf eeuwen’, Hilversum: Verloren 2009, p. 345. Door Kok wordt er hier over kritiek gesproken van de linkse partijen op de houding van de rechters, die te weinig kordaat en te conservatief en te elitair zou zijn.

10 E. de Boer, ‘Portret van Johanna C. Hudig, de eerste vrouwelijke rechter van Nederland’, *NJB* 2021/28, p. 2292.